

**Llició de graduació
de la promoció 2014
*“Homines, dum do-
cent, discunt:
Elogi de la docència
(universitària)”***

Josep-Eladi Baños,

professor del Departament
de Ciències Experimentals i de la Salut

Barcelona, 4 de juliol del 2014

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Pot semblar paradoxal dedicar aquesta darrera lliçó, just quan heu acabat els vostres estudis, a parlar de docència. I fins i tot pot ser excessiu per a aquells que porten quatre, i fins i tot sis anys, rebent-la dia rere dia, fins a esdevenir una part inseparable i protagonista de la seva vida durant aquest llarg període. Per a alguns, encara continuarà sent-ho uns anys més si decideixen iniciar un programa de postgrau el proper curs. Per a d'altres, en canvi, la seva iniciació professional els allunyarà probablement, per un temps o per sempre, de ser alumnes o de tenir alguna cosa a veure amb la docència. Això, però, és un miratge que no els ha d'enganyar i al qual em referiré després.

Podria argumentar un munt de raons per parlar de docència, però només n'empraré una que crec definitiva. Alguns de vosaltres, receptors de lliçons, seminaris i pràctiques, esdevindreu, més aviat que tard, actors de la docència. Vull dir que passareu a l'altra banda i assumireu el rol que heu patit tant de temps. I, potser abans de fer-ho, us demanareu si val la pena. Si no és millor dedicar aquest temps a la recerca, a la transferència de coneixement o, simplement, a guanyar diners. Deixeu-me que us respongui amb paraules d'un metge il·lustre i il·lustrat dels voltants del principi del segle XX, William Osler:

“I desire no other epitaph... than the statement that I taught medical students in the wards, as I regard this as by far the most useful and important work I have been called upon to do.”

Osler havia estat professor a Pennsilvània, havia contribuït a crear la mítica Facultat de Medicina de la Universitat Johns Hopkins i era Regius Professor a Oxford. Havia escrit la primera gran obra moderna de medicina interna i era absolutament reconegut en el mitjà acadèmic i professional. Per què la docència li era tan important? No ho sé del cert, però us donaré algunes pistes de les raons que fan que alguns ens haguem dedicat tota la vida a aquesta feina.

En primer lloc, m'agradaria recordar que pocs dels professors universitaris pensaven dedicar-se a la docència quan van començar els seus estudis i fins i tot a graduar-se, amb l'excepció natural dels provinents dels estudis de Magisteri, tot i que en aquest cas tampoc tots. Molts volien dedicar-se a la recerca i la universitat els donava un entorn més favorable que l'inici directe als instituts de recerca. Els màsters i el doctorat inclinaven cap a la carrera acadèmica a aquells que inicialment pensaven a esdevenir científics, encara que acceptessin esdevenir professors universitaris per fer-ho. En molts departaments, és més norma que excepció que

els mèrits científics prevalguin a l'hora de la contractació i, més endavant, de la promoció. En altres paraules, els candidats a la carrera acadèmica eren triats més per la qualitat de la seva recerca que de la seva docència. Aquest criteri assumia que un bon recercador seria un bon docent. Greu i infantil error. Un gran intel·lectual del segle XIX, el cardenal John Newman, escrivia l'any 1852:

“To discover and to teach are distinct functions; they are also distinct gifts, and are not commonly found united in the same person.”

Jo hi afegiria, per la meva vessant biològica, que les dues no depenen del mateix gen i, per tant, és aleatori que s'heretin a la vegada. I malgrat això persistim, amb una tossuderia digna d'un millor propòsit, a assumir un fet que ha demostrat repetidament ser fal·laç: el que una bona recerca prediu una bona docència. Però és també cert que un important nombre de bons recercadors milloren progressivament la seva tècnica docent fins a esdevenir autèntics professors. Què identifica a un professor?

Hom ha dit a bastament que la docència és vocacional. No nego que així pugui ser en alguns casos, però no ho és en la majoria dels professors universitaris. En el meu cas, va aparèixer quan ja portava deu anys fent de professor i no sóc un cas extraordinari. Una vegada enverinat per ella, dubto, però, que la deixi mai i molt probablement restaré com a docent els anys que em queden de vida professional útil. Què és el que converteix a un aspirant a investigador en un professor de veritat? Deixeu-me aclarir, primer, que no hem de confondre els professors amb els conferenciants. Parlar de qualsevol cosa durant un hora, per més brillant que sigui l'exposició, no converteix a qui ho fa en un docent. Si fos així, qualsevol persona amb una certa fluïdesa verbal i tenint alguna cosa per explicar, podria ser reconegut com a professor. No, la docència és una altra cosa. I sobre aquesta definició podríem debatre hores, dies o mesos, com altres han fet prèviament. Ja sabem de la pulsio incontrolable dels universitaris pels debats llargs i no sempre profitosos.

Un professor universitari és, primer, un professional que, com a qualsevol altre, disposa de coneixements i tècniques per assolir uns objectius. I també d'un metallenguatge, si voleu. Tots aquests elements no s'adquireixen de manera implícita, per osmosi, durant els estudis universitaris o la tesi doctoral. Un professor ha d'identificar què necessiten els estudiants, establir com transmetran millor, dominar les diferents tècniques pedagògiques per fer-ho i avaluar adequadament

la seva adquisició. Ha de ser un bon planificador, un bon gestor, un expert en recursos humans. Ha de ser capaç de transmetre informació i ensenyar habilitats, però també d'ajudar els seus alumnes a progressar en els seus estudis i a orientar-los cap al seu futur. Ha de ser capaç d'escoltar empàticament i prendre les decisions més assenyades en cada moment. No només ha de transmetre coneixements, ha de facilitar la seva adquisició i permetre que cada estudiant assoleixi els objectius educatius de la seva matèria. Al mateix temps, ha de ser un mentor que ajudi a l'èxit acadèmic. Com veieu, és molt més que un conferenciant, és un professional; un facilitador, que diuen ara, de l'aprenentatge. I alhora un creador de vocacions. Quants de vosaltres no estareu avui aquí per la influència d'un dels seus professors?

El docent universitari té, a més, una altra gran responsabilitat. Si els professors d'educació secundària, els autèntics herois de la docència, troben els alumnes en el moment de la construcció de la seva personalitat interna, els universitaris us rebem en la vostra postadolescència i us lliurem a la societat quan ja us heu convertit en dones i homes. Contraïem aquí una gran responsabilitat, ja que aquesta etapa cronològica hauria de permetre la comprensió de la vida social i del seu funcionament, així com la definició de com voleu inserir-vos personalment i professionalment. És la construcció del que podria anomenar-se la personalitat social. En una societat democràtica, l'assoliment d'aquests principis implica el reconeixement de la llibertat com a principi bàsic de relació, en el benentès que la nostra acaba on comença la dels altres. La comunitat universitària és un extraordinari laboratori social per assajar els modes, els costums i les litúrgies socials. Però és només això, un laboratori. El món real és molt més intolerant, molt més cruel, molt més injust. Plens coneixedors d'aquesta realitat, els professors no podem abdicar de preparar-vos per a la societat que us espera i sense ser conscients, de vegades, de la inevitable paradoxa educativa: educats en el passat, ensenyant amb mètodes del present per resoldre problemes del futur.

Els que encara m'estan escoltant potser es demanen què tindrà a veure la docència amb ells a partir d'ara. En altres paraules, si haguessin volgut dedicar-s'hi s'haurien fet mestres. No us equivoqueu. Ensenyar és part de l'activitat de qualsevol professió i, encara que la majoria de vosaltres no es quedarà a la universitat per esdevenir professors, no podra evitar la docència en la seva vida laboral als despatxos, a les redaccions, a les empreses, als centres sanitaris. I ja que esmentem aquests darrers, permeteu-me unes paraules dirigides als primers graduats en medicina que la nostra universitat, amb la Universitat Autònoma

de Barcelona, ha preparat en els darrers sis anys. Hem fet tot el que hem sabut i pogut perquè sigueu la punta de llançador del canvi dels professionals mèdics. Us volíem amb una bona formació científica, amb una experta habilitat clínica, amb una capacitat per comprendre que atendreu persones malaltes i no pacients, amb una il·lusió per canviar les coses en la medicina. Us volem com a professionals íntegres, empàtics i capaços d'integrar la recerca a la vostra activitat assistencial per poder millorar la situació actual. Ens hem esforçat per fer-ho i les primeres impressions ens suggereixen que sembla que ho hem aconseguit. En graduar-vos, però, heu contret una gran responsabilitat amb nosaltres, els vostres professors. No defalliu en l'esforç de ser els millors, no ens decepcioneu.

Per acabar, m'agradaria compartir uns coneguts versos del poema *Don't let (No t'aturis)*, atribuït a Walt Whitman, que a la meua dona, professora d'adolescents durant més de trenta anys, li agradava llegir als seus alumnes:

*Do not let the day end without having grown a bit, without being happy,
without having risen your dreams.*

Do not let overcome by disappointment.

*Do not let anyone you remove the right to express yourself,
which is almost a duty.*

Do not forsake the yearning to make your life something special.

Be sure to believe that words and poetry it can change the world.

Do not let life pass your live without that.

I recordeu, com diu la citació de Sèneca que encapçala el títol d'aquesta lliçó de comiat, els homes (i les dones), quan ensenyen, aprenen. Per això, gràcies als estudiants, som cada dia una mica més savis però també una mica més vells. Ara, esdevingueu vosaltres també docents, encara que només sigui per assegurar la transmissió del coneixement que heu rebut als vostres fills i als fills dels vostres fills. I no oblideu mai els vostres professors i la nostra universitat. Aquesta vella institució medieval us mantindrà com els seus membres per sempre més.

